

Cuprins

Introducere	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1. Relevanța temei cercetate în planul proiecției istoriografice:	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.1 În plan istoric	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.2 Din perspectivă personală	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1.3 Ca avans în cunoaștere.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2. Istoriografia problematicii în studiu..	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
3. Sursele cercetării.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4. Metodologia de lucru	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
5. Structura lucrării	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
Capitolul 1: Din trecutul Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-catolice. Forme de organizare în cadrul Arhidiecezei de Alba-Iulia și Făgăraș	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1. Evoluția istorică de la Dieceza de Făgăraș (Fagarasiensis Romenorum) la Arhidieceza Mitropolitană Greco-Catolică Română de Alba-Iulia și Făgăraș (Archidioecesis Fagarasiensis et Albae Iuliensis Romenorum).....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2. Vicariatul greco-catolic din București și vechiul Regat	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2.1 Primele comunități greco-catolice din București	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2.2 Parohia „Sfântul Vasile cel Mare“ București – comunitate greco-catolică emblematică	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
3. Protopopiatul Brașov și parohiile importante arondate administrativ.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
4. Vicariatul foraneu greco-catolic al Făgărașului	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
5. Concluzii.....	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
Capitolul 2: Statul și Biserica în anii terorii comuniste	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
1. Biserica Catolică din România în anii ascensiunii comuniștilor la conducerea României	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
2. Reconfigurarea raporturilor dintre autoritățile Statului și cultele religioase	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
3. De la imixtiunea subtilă în viața comunităților religioase la brutala transformare a existenței spirituale a românilor. Implicații la nivelul asociațiilor și reuniunilor religioase greco-catolice..	<i>Error! Bookmark not defined.</i>

4. Concluzii..... Error! Bookmark not defined.

Capitolul 3: Existența sub limitele normalității a Bisericii Române Unite cu Roma în perioada 1948 – 1964: parte a rezistenței anticomuniste din RomâniaError! Bookmark not defined

- 1. Structuri teritorial-administrative reprezentative ale bisericii pentru zona de referință. Starea acestora la momentul declanșării persecuției** Error! Bookmark not defined.
 - 1.1 Vicariatul greco-catolic de București**Error! Bookmark not defined.**
 - 1.2 Protopopiatul Brașov**Error! Bookmark not defined.**
 - 1.3 Vicariatul greco-catolic de Făgăraș**Error! Bookmark not defined.**
- 2. Declanșarea persecuției împotriva Bisericii Române Unite cu Roma.....** Error! Bookmark not defined.
 - 2.1 Restructurarea cadrului legal**Error! Bookmark not defined.**
 - 2.2 Derularea procesului de „revenire“ la ortodoxie – etape cronologice și particularități zonale**Error! Bookmark not defined.**
 - 2.3 Arestarea corului episcopal și a clerului reprezentativ**Error! Bookmark not defined.**
 - 2.4 Rezistența greco-catolică după desființarea Bisericii Române Unite cu Roma și eforturile organelor securității în direcția identificării și anihilării centrelor greco-catolice funcționale ilegale**Error! Bookmark not defined.**
 - 2.5 Refacerea succesivă a structurilor ierarhice prin consacrările din clandestinitate**Error! Bookmark not defined.**
 - 2.6 Aspecte din „activitatea subversivă“ în cadrul Vicariatului „clandestin“ al Bucureștiului**Error! Bookmark not defined.**
 - 2.6.1 Nucleul de rezistență de pe lângă Nunțiatura Apostolică **Error! Bookmark not defined.**
 - 2.6.2 Congregația Inimii Neprihănite – Comunitatea monahală rezistentă din jurul călugăriței Ionela (Maria) Cotoi **Error! Bookmark not defined.**

3. Concluzii..... Error! Bookmark not defined.

Capitolul 4: Biserica Română Unită cu Roma – Biserica mărturisitoare a catacombelor (1964 – 1989)Error! Bookmark not defined

- 1. Destinderea vieții politice interne românești după Declarația de principii din aprilie 1964 – preliminarii și implicații pentru derularea vieții cultelor religioase din România comunistă.....** Error! Bookmark not defined.
- 2. Realitățile dure ale „supraviețuirii“ Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-catolice, în perioada „dezghețului“ produs de destinderea și amnistia**

generală din 1964 – probleme de stat în abordarea
autorităților comuniste Error! Bookmark not defined.

**3. Evoluția sinuoasă a contactelor sporadice dintre
România și Sfântul Scaun: tatonări și emisari**Error! Bookmark not defined.

- 3.1 *Divide et impera – aplicarea principiului dublei măsurii
atitudinale a autorităților comuniste față de Biserica
Catolică de ambele rituri din România***Error! Bookmark not defined.**
- 3.2 *Biserica Greco-Catolică în noua etapă a ilegalității.
Transformările produse la nivelul ierarhiei clandestine***Error! Bookmark not**
- 3.3 *Protipendada comunistă în „pelerinaj“ la Vatican și
eforturile episcopatului greco-catolic nerecunoscut de
autoritățile comuniste în direcția înlăturării
nedreptății cu iz de legalitate comisă în 1948***Error! Bookmark not defined.**
- 3.4 *Reacția atitudinală a Papei Paul al VI-lea și eforturile
Curiei Romane în vederea îmbunătățirii relațiilor cu
statul român. Implicațiile „ostpoliticii“ Vaticanului
din planul autorității bisericești catolice recunoscute
până la nivelul structurilor ilegale ecleziastice din
zona de referință**Error! Bookmark not defined.***
- 3.5 *Emisarii Sfântului Scaun și periplurile lor prin
România**Error! Bookmark not defined.***

**4. Ierarhi greco-catolici și ierarhie bisericească în ultimul
deceniu de ilegalitate al Bisericii Române Unite cu
Roma Error! Bookmark not defined.**

5. Concluzii..... Error! Bookmark not defined.

Bibliografie Error! Bookmark not defined.

Anexe

Error! Bookmark not defined.

Ajuns, iată, la finalul unei activități, pe care am dorit-o laborioasă, trebuie să trag anumite învățăminte, spre a-mi liniști în primul rând conștiința. Și liniștea aceasta nu poate veni decât de la satisfacția muncii finalizate, a descoperirii din proiecție personală a aceluși vechi: *agi quod agis*¹. Iată de ce aspectul determinant, care a constituit temeiul redactării acestei teze de doctorat, înainte de toate, a fost constatarea unei stringente necesități pragmatice. De fapt aceasta a impus hotărâtor chiar declanșarea procedurii de redactare a tezei, după parcurgerea primilor pași ai admiterii la doctorat. În plan concret, mai întâi, a fost vorba de insuficienta abordare a subiectelor în care să se regăsească reflectarea perspectivei istoriografice a trecutului recent al unei însemnate părți geografice din teritoriul tradițional canonic al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice.

Este adevărat că ultimele două decenii au determinat reorientări în sensul considerării realităților istorice din perioada regimului comunist. Marea lor majoritate, însă, s-au aplecat, în analiza impactului negativ al respectivei epoci istorice, cu precădere insistând global asupra problematicii desființării cultului greco-catolic. Dar, în comparație cu zona de referință a acestei teze, „*văduvită*“ de radiografierea istoriei recente prin studii de specialitate, alte regiuni au beneficiat de un „*tratament*“ privilegiat, regăsindu-se generos în paginile unor asemenea lucrări. Am vrut așadar să pot oferi plaiurilor de care sunt sufletește legat o adevărată „*carte de vizită*“ scrisă, expresie a recunoștinței față de locurile ce mi-au marcat existența până la acest moment.

¹ Expresie atribuită sfântului Marcu. Se traduce prin: „*fă bine ceea ce faci*“.

Apoi, egal perceput din planul circumscrierii în necesitate, trebuie recunoscută cvasi-inexistența unor monografii istoriografice de anvergură. În cazul altor părți componente ale provinciei mitropolitane unite s-au realizat asemenea opere distincte. Dar, despre fațetele explicitate ale manifestărilor spiritual-religioase, considerate ilegale de autoritățile politice, proprii cultului român unit, derulate în perioada comunistă, într-o zonă situată în afara arealului geografic tradițional al existenței și funcționării administrative a Bisericii Greco-Catolic românești, nu s-a scris aproape deloc. Prezenta teză încearcă să completeze într-o oarecare măsură un vid informativ, care necesită încă foarte multe eforturi și căutări asidue.

Așadar, scopul fundamental al lucrării a fost acela de a pune în evidență, cu referire doar la partea sud-estică a Arhiepiscopiei Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, de Alba-Iulia și Făgăraș, împotriva din 1948. Apoi, al doilea scop l-a constituit dovedirea existenței și, în egală măsură, a rezistenței dârze, cu aspectele particularizante, a clerului și a credincioșilor rămași fideli Bisericii Blajului, nedrept scoasă în afara legii. În aceste circumstanțe, se impunea redescoperirea și valorificarea într-un plan superior istoriografic a fenomenului combaterii diferitelor silnicii la care au fost supuși reprezentanții cultului greco-catolic. Declarat ilegal pe întreg cuprinsul țării, prin detaliile redată în conținutul tezei de doctorat am urmărit să demonstrez că între cei care s-au împotrivit se regăsesc, la locul cuvenit, de cinste, și fideli de lege răsăriteană ai Romei, trăitori în închisurile Făgărașului, Brașovului ori în capitala țării, la București.

Teza a urmărit, în paralelism, și o altă finalitate. De-a lungul timpului, au fost lansate o serie de acuze, exprimate până acum într-o diversificată gamă a tonalităților, vis-à-vis de o „*așa zisă inconsecvență*“ imputabilă istoricilor uniți în tratarea

problematicii apariției și integrării Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, în spațiul spiritual-cultural românesc. Aceste constrângeri externe m-au determinat să abordez majoritatea aspectelor inserate, care vizează trecutul cultului, numai din perspectiva expozeului. În fapt, teama de a nu fi antrenat inutil într-o polemică sterilă, care n-are nicio legătură cu aportul științific autentic, m-a făcut până la urmă să rezist tentației facile de a aborda fie triumfalist, hiperbolizând realitatea istorică, fie ignorând până la derizoriu rezistența și suferințele credincioșilor ori ale clericilor greco-catolici. Am procedat la preluarea și inserarea mai multor detalii inedite, care probează indubitabil persecuția și modalitățile prin care a fost combătută, expunându-le fidel sub forma în care au fost conservate în fondurile arhivistice cercetate, fără a interveni în vreun fel în aprecierea lor într-o manieră subiectivă.

Totodată, am urmărit cu atenție să nu cad pradă altei metehne, imputabilă, de asemenea, de-a lungul timpului istoricilor uniți tocmai datorită apartenenței lor confesionale. Vreme îndelungată, explicit sau doar sugerat, reprezentanților de pe diferite paliere ale Bisericii Române Unite cu Roma le-a fost atribuit un împovăraător sentiment de înstrăinare. Ignorând cu modestie aportul însemnat al cultului lor la evoluția societății românești transilvănene, cu precădere în epoca premodernă și modernă, greco-catolicii români au fost marcați de ideea că, dată fiind diferența confesională, ceilalți români îi ostracizează, se delimitează de ei, considerându-i o categorie aparte.

Așa se explică, spre exemplu, de ce, odată cu trecerea nemiloasă a vremii, unii dintre autorii uniți s-au poziționat oarecum la limitele extreme în receptarea fenomenului Unirii religioase a unei însemnate părți a românilor transilvăneni cu Roma catolică. Sau că au procedat similar în perceperea rolului și

locului Bisericii Blajului în spiritualitatea românească. Păcatul imputat unei categorii dintre ei, situați în proximitatea structurilor și a nivelelor administrative ecleziastice, a fost că au idealizat cele două fenomene istorice. Cea mai gravă acuză a fost că au utilizat o tentă cromatică idilică în descrierea impactului acestora asupra evoluției societății românești.

La antipod se situează cealaltă categorie de autori care, înstrăinați de locul de origine și transplantați în provinciile românești extra-carpatică, au greșit repudiindu-și până la nerecunoaștere originile. „*Vina capitală*“ atribuită acestora din urmă constă în ușurința de care au dat dovadă la momentul în care au procedat la împrumutarea terminologiei și chiar a viziunii istoriografiei ortodoxe pentru receptarea și definirea sus-invocatelor fenomene istorice. În cele din urmă, linia de mijloc, mediană, se dovedește a fi fost cea mai indicată în abordarea unei tematici de asemenea anvergură.

Având deci această perspectivă, ținând cont de constrângerile autocenzurii și de finalitatea urmărită, n-am ezitat să purced la redactarea prezentului studiu, integral dedicat spațiului de proveniență și celui funcțional-profesional al acestui moment. Nu în cele din urmă, realizând toți pașii mai sus descriși, în viziunea autorului, teza se dorește a deveni o modestă, dar cât se poate de bine intenționată și argumentată contribuție la cunoașterea și valorificarea în plan superior a acelor aspecte definitorii ale rezistenței în fața perfidei persecuții ateomaterialiste. Echilibrul expozeului, nu știrbește nimic din patriotismul trăit lăuntric, sufletește, de aceia care ne sunt înaintași și modele de referință. Fără a fi trâmbițată deșănțat, dragostea de neam și țară a uniților, rămâne o atitudine comportamentală definitorie, demonstrată cu argumente istorice de netăgăduit. Aceasta m-a inspirat în redactarea tezei de doctorat.

Dar, de asemenea, ea nu-i lasă indiferenți nici pe alții, ale căror cugete nu sunt corupte de patimi ori pasiuni.

Iar urmând logica celor afirmate deja, perspectiva acceptării sale, prin prisma recunoașterii surplusului de noutate în materie științifică, ar impune și ulterioara integrare a ei într-o încă așteptată lucrare exhaustivă. Nu sunt primul care subliniază necesitatea apariției unui proiect de anvergură, care să oglindească obiectiv întreaga pătimire a celei de-a doua Biserici românești, cu precădere în ultimele șase – șapte decenii scurse.

După stabilirea obiectivelor care trebuiau atinse, am procedat efectiv la alcătuirea materialului nefinisat, ce a constituit eșafodajul tezei. Firul conducător al acestei activități a constat în combinarea de date și informații regăsite în lucrările de specialitate parcurse, dedicate în diferite momente și etape istorice aspectelor vizând viața ecleziastică. Preponderența accentului demersului cognoscibil l-am îndreptat înspre acele izvoare edite ce au abordat problematica existenței Bisericii Române Unite cu Roma. Iar acestor informații, publicate de-a lungul timpului, le-am adăugat, cât mai armonios cu putință, surplusul apreciabil de noi date și detalii obținute din parcurgerea fondurilor arhivistice cercetate neintermediat, înainte și din perioada anilor dedicați redactării tezei. Trei aspecte deosebit de importante, ce trebuie subliniate aici rezidă în aceea că materialele utilizate, care provin din arhive, sunt într-o însemnată proporție inedite, că, personal, am avut privilegiul de a le identifica primul și că au legătură evidentă cu zona de referință.

Menționez că mai întâi am parcurs, pentru familiarizarea cu stilul alcătuirii temei din alte perspective inspiratorii, o serie de cărți ce alcătuiesc o adevărată „*zestre*“ a istoriografiei greco-catolice. Din rândurile acestora parvine parțial inspirația și

datorez, într-o oarecare măsură rezonabilă, realizarea tezei conținutului lor de informații. Dintre acestea, inventariez câteva titluri: *Biserica Română Unită - 250 de ani de istorie*, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, *Catolicism și Ortodoxie românească - scurt istoric al Bisericii Române Unite*, *Cardinalul Iuliu Hossu*, *Din Istoria Bisericii Române Unite și Cei doisprezece episcopi martiri ai Bisericii Române Unite*.

Pe lângă aceste lucrări de referință e de subliniat că am acordat atenția cuvenită parcurgând și celelalte studii citate în cuprinsul tezei. Funcție de proporția în care au servit argumentării ideilor puse în dezbatere de aceste rânduri, indubitabil că acestea au fost și ele evidențiate corespunzător. După parcurgerea acestor lucrări generale ori paralel cu accesarea lor, am dedicat o mare parte din răstimpul alocat alcătuirii lucrării de față consultării fondurilor arhivistice din arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

Am procedat în această manieră convins fiind că ineditul lor este de netăgăduit. Cu regret recunosc că a rămas doar la stadiu de proiect dorința de cercetare a fondurilor arhivistice care au fost create de fostul Departament al Cultelor și a colecției fondurilor speciale de la Academia Română. Pe viitor, mai ales că Secretariatul de Stat pentru Culte a predat Arhivelor Naționale o serie întreagă de documente ce provin din perioada ultimei jumătăți a secolului trecut, nădăjduiesc să pot extinde munca de cercetare, poposind și asupra documentelor din aceste arhive.

Totodată, importanța acordată acestui gen de materiale consider că rezultă tocmai în faptul că, provenind din documentele operative alcătuite de fosta Securitate pentru combaterea rezistenței religioase, nu aveau de ce să „cosmetizeze“ realitatea. De asemenea, se impune observația că nu există niciun dubiu

asupra originalității lor. De altfel, până în decembrie 1989 au constituit o arhivă intangibilă, discreționar gestionată de lucrătorii poliției politice comuniste în derularea misiunii lor represive. Fără îndoială că preluarea acestora se impune a fi făcută cu circumspecție. Dacă nu există dubii asupra originalității, reticența utilizării integrale este dată de sentimentul că oglindesc numai perspectiva oficială a derulării evenimentelor analizate. Pe cale de consecință, riscul acceptării în totalitate a informației astfel prelevate este direct proporțional cu ineditul și noutatea aspectelor devoalate.

Inițial, cu mult elan și entuziasm, din cursul anului 1996 am avut acces intermediat numai ca și cercetător individual la Arhiva Serviciului Român de Informații. Demersul l-am declanșat în virtutea mandatului prin care am fost nominalizat ca membru al comisiei mitropolitane de selectare și clasificare a documentelor legate de cauza canonizării episcopilor greco-catolici morți în detenție. Atunci, în acele momente, arhiva principalului serviciu de siguranță al țării a fost pentru o apreciabilă perioadă de timp depozitara celei mai mari părți a materialelor documentare clasificate ce provenea de la fostele structuri operative ale Securității statului.

Spre regretul meu, entuziasmul generat la început de ideea accesului la acest adevărat „*filon*“ bogat în materiale legate de persecuția religioasă în România s-a estompat, erodându-se în scurt timp. Materialele care ieșeau la lumină erau atent filtrate de custozii sălii de studiu amenajate în arhiva SRI. Majoritatea celor care puneau la dispoziția cercetătorilor documentele erau într-un fel sau altul tributari spectrului întunecat al anterioarei existențe a Securității. Unii fuseseră ofițeri activi ai diferitelor direcții ale temutei instituții. Alții erau inspirați de metodele și stilul de lucru al acesteia. Toți, însă, acționau ca unul, în direcția camuflării, pe

cât se putea „*democratic*“ ori a fost uman posibil, a mașinațiunilor criminale, derulate aproape o jumătate de secol de Securitate.

Mai apoi, din luna iunie a anului 2000, după apariția Legii nr. 187 *privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică*, în 07 decembrie 1999, am devenit funcționar în cadrul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, instituția înființată pentru studierea acestui fenomen istoric. De altfel, ulterior încadrării în cadrul CNSAS, am fost acreditat cercetător. Se continua dintr-o nouă perspectivă și abordare munca de identificare și îmbogățire a surselor documentare pe care le-am reunit în cele din urmă în cuprinsul paginilor tezei de doctorat. În egală măsură, atât noile materiale, cât și cele anterior identificate, la fel de dificil găsite în dosarele din arhive, poartă girul autenticității inconfundabile a poliției politice. De prisos să menționez că autenticitatea provine din „*rigurozitatea*“ unanim recunoscută a metodelor de constrângere uzitate de aparatul represiv al regimului materialist-ateu în combaterea tuturor aspectelor rezistenței anticomuniste.

După cum am afirmat deja, finalitatea alcătuirii unei lucrări de doctorat, raportate la un areal geografic regional și care investighează fenomenul istoric complex al desființării cultului greco-catolic din țara noastră, reprezintă un efort. Totodată, în orice moment dezvoltă tendința de a deveni în egală măsură o încercare de depășire a propriilor puteri pentru istoricul care optează să abordeze această metodă analitică. Sunt multe necunoscutele care-l frământă în derularea proiectului de studiu, în raport cu tema dezbătută și stările pe care le traversează până la finalizarea proiectului. De multe ori chiar îi dau senzația imposibilității depășirii unor piedici insurmontabile. Starea respectivă continuă să-i rămână așa până în ultimul moment, chiar mult după finalizarea, într-o variantă mulțumitoare, a tezei.

Timpul ce ne desparte de acele momente reprezintă unul dintre marile impedimente care se cer depășite în derularea unor astfel de demersuri ale cunoașterii. Nu întâmplător l-am reținut. Dă multe bătăi de cap în perceperea evenimentelor ce constituie obiectul studiului. Cu preponderență am în vedere aici, ca fiind cel mai îndepărtat „*timp de referință*“ tocmai momentul declanșării persecuției antireligioase în România, după cel de-al doilea război mondial.

O altă probă dificilă o constituie identificarea martorilor supraviețuitori ai acelor timpuri apocaliptice. Numărul acestora a scăzut semnificativ cu trecerea implacabilă a timpului, iar înregistrarea cu dăruire și cât se poate de fidel a mărturiilor lor rămâne perpetuu o provocare dificilă, interesantă, obligatorie și necesară.

Dintre toate aceste probe însă, cea mai grea a fost cea a identificării arhivelor istorice alcătuite până în anul 1948 de cele cinci eparhii ale Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, eventual a locațiilor în care au fost dispersate. Aici este salutar gestul de bunăvoință al Înalt Preasfințitului arhiepiscop și mitropolit dr. Nicolae Corneanu, arhiereul ortodox al Timișoarei care, printr-un act reparatoriu unic în demnitate, a dispus restituirea materialelor ce au aparținut Episcopiei Române Unite de Lugoj. Singură eparhia română unită, greco-catolică, din Banat, a beneficiat de roadele unui gest normal și civilizată, prin care majoritatea documentelor, conservate în spațiul de depozitare al mitropoliei ortodoxe de la Timișoara, s-au reîntors acasă.

Din păcate, traseul urmat de arhivele celorlalte ordinariate episcopale, ce au funcționat până la arestarea corului episcopal unit, rămâne o adevărată enigmă. Reținerea administrativă a arhierilor eparhioți, dizolvarea cancelariilor precum și a

structurilor administrativ-eceziastice au determinat dispariția arhivelor. Fenomenul s-a datorat mai multor cauze: parte au fost distruse direct, *ad-hoc*, pentru că li s-a dat foc. O altă parte au fost transferate către arhivele eparhiilor ortodoxe din respectivele zone sau chiar către București². În general, exceptând arhiva istorică a eparhiei Lugojului, toate celelalte par a fi aproape irecuperabil pierdute. Rămâne o provocare adresată în continuare istoricilor atașați Bisericii Române Unite cu Roma să identifice sau să recupereze ce se mai poate din aceste depozitare de mărturii incontestabile ale funcționării de-a lungul timpului, în sânul și pentru interesele neamului românesc, a acestei Biserici.

Episcopii, în momentul arestării lor, n-au avut alternativa conservării în condiții de siguranță a arhivelor. Puținele acte care ne-au parvenit, fiind recuperate ulterior undei șocului arestărilor, au fost păstrate cu prețul enormului risc asumat de autorii gesturilor respective. Ele reprezintă acte datorate unor inițiative individuale, pornite din imbold personal, sentimental explicabile prin curajul și dăruirea celor care au procedat în acest fel. De reținut că, din varii motive, unele doar intuite, o parte a documentelor din arhivele eparhiale au fost reținute de organele represive ale statului. Se regăsesc ca probe acuzatoare în procesele

2 A se vedea, pe larg, A.C.N.S.A.S. Fond Documentar „D“, dosar nr. 69, vol. III, f. 140 – 143. Nota DN 01562 din 26.09.1973, Emil Bobu către Emil Bodnăraș. „În arhiva Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române se regăsesc în original (Dosarul 34 bis) următoarele materiale:

- *apelul a 35 de preoți (semnături de revenire la BOR);*
- *proclamația din 01 octombrie 1948/semnăturile a 37 de protopopi pentru și în numele a 437 de preoți;*
- *moțiunea din 21 octombrie 1948/semnăturile a 37 de protopopi pentru și în numele a 437 de preoți;*
- *tabele nominale cuprinzând semnăturile de revenire a 500 de preoți*“. Cei doi înalți reprezentanți ai regimului politic comunist atrăgeau atenția asupra faptului că, deși era vorba de documente importante, cu valoare istoriografică, care legitimau într-un fel actul scoaterii Bisericii Române Unite în ilegalitate, erau depozitate în condiții improprii, cu riscul potențial al deteriorării și, inevitabil, al pierderii lor irecuperabile în scurt timp.

instrumentate clericilor respectivi, spre a da temei juridic condamnării în instanță sau deținerii administrative a ierarhilor³.

Așadar, cea mai mare parte a documentelor utilizate în conținutul tezei le-am identificat în arhiva Serviciului Român de Informații sau în cea preluată în ultimul deceniu de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, mai cu seamă din vara anului 2006 încoace. Au fost fotocopiate spre a fi utilizate la documentarea în vederea redactării acestei lucrări. Dar, în paralel, o altă parte a acestor materiale a urmat o procedură tipic ecleziastică independentă. Au completat actele materialului legat de dosarul cauzei beatificării episcopilor greco-catolici români, morți în detenție. Ca metodologie, această procedură prevede în derularea sa un parcurs de documentare similar, până la un punct, cu procedura elaborării oricărei teze de doctorat.

După cum am mai susținut, munca de cercetare în arhive nu a fost în sine o operațiune dificilă sau cu o finalitate îndoielnică. Dar, pe cât de plăcută a fost faza lucrului efectiv în dosare, pe atât de dificilă au fost fazele și etapele preliminare, acelea care conduc în proximitatea obținerii documentelor care facilitează accesul la ele. Efortul îți este până la urmă răsplătit de valoarea materialelor pe care le descoperi și, nu în cele din urmă, de oportunitatea de a le pune în circulație ori de a le împărtăși cunoscătorilor.

Trecut de dificila aprobare a consultării arhivelor, lucrul efectiv de consultare a documentelor care au stat la baza alcătuirii studiului prezent a constat în parcurgerea a unui volum impresionant de dosare diverse. Au fost mii de pagini cuprinzând sinteze informative, note ori rapoarte de filaj, radiograme cifrate, materiale cu caracter confidențial și alte asemenea documente originale, specifice organelor de urmărire sau provenind din

3 A.C.N.S.A.S., Fond Penal „P“, dosar nr. .

diverse surse conexe. Toate conțineau referiri despre Biserica Catolică din România, mai ales prin cele două expresii mai cunoscute ale ei, respectiv atât ritul latin cât și ritul răsăritean, bizantin. Regret că, dată fiind rigurozitatea și normele stricte de redactare ale unei teze de doctorat, n-am putut utiliza decât o parte a materialelor identificate. Am ales în susținerea propriilor idei puse în circulație doar acele documente semnificative, care răspundeau direct tematicii enunțate.

Din păcate, percepția pe care am avut-o în momentele inițiale ale documentării rămâne de strictă actualitate în continuare. Rămân de identificat încă o multitudine de surse documentare, izvoare documentare ce trebuie să fie scoase la lumină pentru a descifra istoria recentă a Bisericii Greco-Catolice românești. Dacă, în general, perspectiva unor mari surprize, de natura celor capabile a demonta integral afirmațiile enunțate în cuprinsul acestei teze de doctorat, e puțin probabilă a mai putea apărea, nu poate fi ignorată probabilitatea ca viitorul să aducă și alte dovezi sau documente încă necunoscute, dar elocvente.

Jertfa pentru credință a episcopilor greco-catolici morți în detenție, pe de o parte, și rezistența Bisericii Române Unite, pe de alta, obligă la noi căutări. Dramatică rămâne în continuare, indiferent de eforturile întreprinse, neputința refacerii integrale a stării fizice anterioare momentului 1 decembrie 1948. Avera patrimonială și cea spirituală existentă la momentul declanșării persecuției va rămâne doar un deziderat intangibil. Atunci s-au risipit arhivele, bibliotecile, obiectele sacre și cărțile de cult, unele dintre acestea incunabule, care au aparținut eparhiilor Bisericii Blajului, inclusiv bunurile personale ale ierarhilor reținuți. Ceea ce s-a ars săptămâni la rând cărți, acte sau scrisori, ce s-a confiscat și topit intrând în visteria statului inele, cruci pectorale și obiecte de cult din metale prețioase, adevărate

minunății ale artei genului, confiscate la momentul reținerii, nu mai pot fi identificate. Altele, în special cărțile, portretele oficiale ale ierarhilor, manuscrisele sau documentele, de asemenea, ajunse și ele pe mâini străine, au fost depozitate în spații improprii, au fost tratate cu vinovat dezinteres, așa explicându-se degradarea și irecuperabila lor dispariție și înstrăinare până astăzi⁴.

Ca prezentare structurală, fac precizarea că m-am străduit să elaborez teza de doctorat împărțindu-i armonios conținutul în patru capitole mari, distincte, precedate de introducere. Introducerea, ca parte componentă de sine stătătoare, am dorit să evidențieze sintetic relevanța și importanța subiectului din perspectiva aportului personal la îmbunătățirea cunoașterii generale a rezistenței cultului român unit, greco-catolic. Evident că referirea a urmărit cantonarea, pe cât posibil, numai în zona de interes a studiului și a vizat preponderent ultima jumătate a secolului trecut. De altfel, criteriul cronologic al alcătuirii tezei este indisolubil legat de perioada regimului comunist – anii terorii și ai persecuțiilor îndreptate împotriva a tot ceea ce reprezenta credință religioasă ori Biserică în România epocii respective. Tot în introducere am prezentat *in extenso* atât aspectele generale ale problematicii abordate, sursele cercetării, cât și metodologia de lucru aplicată în cuprinsul tezei.

Capitolul întâi realizează o radiografie istorică a trecutului Arhiepiscopiei Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, de Alba-Iulia și Făgăraș. Am dorit și, în cele din urmă, consider că am reușit cu succes, creionarea unei imagini veridice a primei eparhii apărute în spațiul transilvan al pământului românesc. Rigoarea impusă unui studiu doctoral nu a facilitat tratarea exhaustivă a aspectelor trecutului Bisericii Blajului și nici detalierea lor până

4 Ibidem.

la amănunt. De aceea, apreciez că prezentarea descriptivă a evoluției sale de-a lungul vremii, așa cum se regăsește în acest capitol al tezei răspunde exigențelor generale impuse de practica universitară.

Pe de altă parte însă, datorită faptului că toate cele trei unități administrative din componența canonică a Bisericii Române Unite sunt mai puțin cunoscute, chiar și celor avizați, trebuie să recunosc „*păcatul*“ ce mi se poate reproșa, anume acela că am pătruns cu analiza trecutului acestor regiuni până la detaliu. Dar, eventuala inconsecvență imputabilă, nu face un deserviciu muzei Clio. Aduce, din fericire, un apreciabil volum de informații noi, care colportează, fără nicio tentă peiorativă a termenului, ineditul acelor aspecte mai puțin familiare din trecutul acestor părți ale spațiului românesc, punându-l cu generozitate la dispoziția celor interesați.

Cel de-al doilea capitol, deși mai modest ca extindere în comparație cu primul, a fost conceput ca o sinteză prin inventarierea tuturor etapelor nefaste, care au marcat și facilitat amețitoarea ascensiune a comuniștilor la pârgurile puterii politice din țara noastră. Se regăsesc, într-o înlănțuire ce urmează fidel graficul derulării lor temporale, toate acele acte politice, nedorite acum, dar trăite atunci din plin de români, care au culminat cu proclamarea statului de „*democrație proletară*“, a Republicii Populare Române. De la instalarea primului guvern dr. Petru Groza, la măsluitele alegeri din 19 noiembrie 1946 și, mai apoi, abdicarea forțată și alungarea ilegală a Regelui Mihai I, rând pe rând au fost trecute în revistă. Intenția autorului tezei de doctorat a fost aceea de a găsi toate posibilele conexiuni dintre momentele ascensiunii comuniștilor la vârful ierarhiei politice românești și necesitatea, astfel percepută de toți liderii comuniști, lichidării

structurilor eclesiastice, cu precădere a celor catolice, nemanevrabile, din România.

În acest context, consider o deplină reușită, ca atare trebuie semnalată, analiza aprofundată, dedicată asociațiilor religioase care au activat în ambientul spiritual al Bisericii Române Unite cu Roma, până în 1948. Există, fără nicio îndoială, mai multe studii consacrate Asociației Generale a Românilor Uniți (AGRU), Asociației Studenților Români Uniți (ASTRU) și Reuniunilor Mariane. Din studiile respective, anumite informații au fost general valorificate prin preluarea lor, conform normelor metodologice, în cuprinsul lucrării de doctorat. Elementul novator al reușitei, însă, se datorează armonizării datelor generale, culese din sursele edite mai sus menționate, cu un volum impresionant de detalii, ce au ca proveniență arhiva CNSAS. N-am întâlnit încă nici un studiu care măcar să-și propună analiza aspectelor funcționale ale acestor adevărate generatoare de misionarism și spiritualitate greco-catolică în lumina supravegherii lor informative. Am încercat și consider că am reușit să îndrept această stare de lucruri.

Tot din categoria plusurilor consider că face parte și cel de-al treilea capitol al studiului. De o mai mare anvergură a conținutului, acest capitol reunește, în fapt, patru subcapitole distincte dedicate:

- structurilor teritorial-administrative reprezentative ale Bisericii Române Unite cu Roma și stării acestora la momentul declanșării persecuției;
- primilor pași ai declanșării efective a prigoanei religioase împotriva cultului român greco-catolic. Am avut în vedere în acest context reconfigurarea cadrului legal în ceea ce privește funcționarea cultelor religioase, felul în care s-a derulat efectiv

procesul „*revenirii*“ la ortodoxie, șocul arestării corului episcopal și a vârfurilor clericale din Biserica Blajului și câteva etape succesive ale existenței la limita suportabilului, în catacombe, a cultului unit, scos în afara legii;

- nucleului de rezistență care a existat sub egida Nunțiatunii Apostolice din București, din momentul declanșării prigoanei contra Bisericii Greco-Catolice din România până la denunțarea unilaterală, cu încălcarea celor mai elementare norme și uzanțe diplomatice, a Concordatului cu Sfântul Scaun;

- grupului rezistent, considerați „*fanatici*“ religioși de autoritățile statului, reunit în jurul călugăriței greco-catolice Maria – Ionela Cotoi.

În cuprinsul acestui capitol, greutatea accentului a căzut pe afluxul masiv de informație inedită utilizat în argumentarea afirmațiilor făcute pe parcursul acestei părți a tezei. Spre exemplificare, susțin că acele detalii referitoare la componența echipelor care au primit misiunea arestării episcopilor români uniți, rapoartele lor detaliate despre desfășurarea pe fond a acțiunilor respective, dau acel aspect de noutate absolută invocat. În același ton al ineditului și al noutății se mai circumscriu detaliile care prezintă ofensiva autorităților, atât centrale cât și a celor locale până la cele mai de jos paliere ale guvernării, împotriva nucleelor rezistenței greco-catolice.

O parte a informației provine din dosarele de urmărire informativă întocmite clericilor români uniți, identificate și consultate pe parcursul documentării tezei. De asemenea, am preluat informații din dosarele întocmite reprezentanței diplomatice a Vaticanului în România (dosarul de obiectiv al Nunțiatunii Apostolice) și cele care-i vizau pe diplomații Sfântului Scaun la București. Cel mai voluminos, deși nu tocmai într-atât de

impresionant așa cum m-aș fi așteptat, s-a dovedit a fi acela care-l viza pe Regentul Nunțiatunii apostolice, episcopul american Gerald P. A. O'Hara. Capitolul al treilea al studiului de față este important și datorită faptului că nu m-am limitat la preluarea doar a acelor aspecte pe care le-am considerat relevante din fondul arhivistic ce a fost creat de fosta Securitate. Am beneficiat de un ajutor masiv, cuantificat în informații noi și interesante, care se regăsesc între materialele arhivistice din Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist din România, puse la dispoziția celor interesați de Arhivele Naționale din Ministerul Administrației și Internelor în ultima perioadă de timp⁵.

Așadar, pe lângă întreg instrumentarul și mijloacele folosite de poliția politică a statului comunist, am putut evidenția și viziunea de ansamblu, la cel mai înalt nivel politic, precum și felul în care autoritățile guvernamentale comuniste urmăreau să lichideze problema greco-catolică pe întreg cuprinsul țării noastre. Materialele noi, care provin din Arhivele Naționale, evidențiază fără putință de tăgadă și o altă fațetă a realității. Conducerea superioară a Partidului Muncitoresc din România, cu precădere omnipotentul lider comunist Gheorghe Gheorghiu-Dej, primeau informații despre tot ceea ce privea viața comunităților religioase din toate colțurile României. Erau cunoscute suspect de multe detalii din această speță, inclusiv numele personalului clerical din toată țara, poziționarea lor atitudinală în problemele generale ori particulare ce vizau viața cultică. Surprinzător, chiar și repartiția teritorială a clericilor ori apartenența lor raportată la simpatiile/antipatiile/afilierile politice se cunoștea cu precizie

5 Reamintesc aici că este vorba de prețiosul ajutor pe care, cu generozitatea aparte ce-l caracterizează, mi l-a oferit domnul Claudiu Secașiu, de care mă leagă o veche și frumoasă prietenie. Exprim, de asemenea, și aici recunoștința mea pentru cele făcute întru ajutorarea mea în documentarea tezei.

matematică, după cum se observă din documentele folosite în argumentarea tezei.

În ceea ce privește desfășurarea unor activități la București, atât la nivelul Nunțiatunii Apostolice, cât și în mica, dar, incredibil aproape de statonica grupare comunitar-monahală din jurul monahiei Maria – Ionela Cotoi, aspectele reținute de teza de doctorat sunt cât se poate de evidente, veridice și susțin *in corpore* alegațiile că au fost activ implicate în mișcarea de rezistență. Dar, chiar și aspectele redade în conținutul acestui studiu, încă nu epuizează toate imaginile legate de împotrivirea acerbă pe care au dovedit-o acestea în anii dificili ai regimului comunist. Se impune, fără nicio exagerare, reluarea ulterioară a acestor aspecte și lărgirea ariei căutărilor documentare. Sunt convins că, legat de aceste nuclee ale rezistenței greco-catolice din capitala țării, nu s-au spus ultimele cuvinte și nu au fost definitive toate concluziile.

Finalmente, ultimul capitol al tezei de doctorat, cel de-al patrulea în fireasca derulare a economiei elaborării lucrării, abordează realitățile dure ale existenței sub limita normalității a curajoșilor mărturisitori ai legăturii cu Roma din perioada dezghețului politic timid al comunismului. Fără a intenționa să privesc unilateral, prin prisma impactului politicului asupra redusei manifestări în spațiul public a vieții spirituale din anii întunericului ateo-materialist, acest detaliu definitoriu al acelor vremuri se devoalează de la sine. Am căutat, însă, să fac conexiunea logică între tendința dovedită de manifestările politice externe ale liderilor comuniști români de a ieși din cercul și de sub tutela Moscovei, mai ales când proiecte utopice gen planul Valev le încurcau socotelile, și sistemul de referință din perspectiva căruia ar trebui perceput acum mult dezbătutul gest al elaborării și difuzării faimoasei *Declarații cu privire la poziția Partidului*

Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, din 22 aprilie 1964.

Aparent, nici pe departe gestul nu producea alinierea politicii românești la deschiderea dovedită de țările „frățești“, ca răspuns la disponibilitatea mai mult decât binevoitoare a diplomației Vaticanului, reorientată spre *Ost-politik*. O constatare evidentă în sfera politicii interne, datorată de frisoane factorilor politici, era că Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică, nu fusese cu adevărat definitiv desființată. Liderii politici dâmbovițeni, constant informați de agenții Securității ori de funcționarii Departamentului Cultelor, se confruntau cu dramatica realitate a continuării supraviețuirii „ilegale“ a cultului greco-catolic interzis, în pofida încarcerării și persecutării clericilor ce i-au rămas fideli. E o situație ce a fost demonstrată înainte și în alte numeroase pagini de specialitate, mai ales după decembrie 1989.

Arta disimulării era o abilitate accesibilă și des exersată de comuniști. O practicaseră cu succes în foarte multe alte circumstanțe. De prisos să fac precizarea că diplomația românească, în pofida bunei cunoașteri a realităților interne, preluând elemente ale „*artei teatrale*“, a jucat rolul neofitului nevinovat. Ignorând deliberat discutarea spinoasei probleme a greco-catolicismului cu reprezentanții diplomației ai Curiei Romane, disimulând și mistificând până la absurd, au practicat sistematic jocul de-a șoarecele și pisica. Cu dorința reluării problematicii respective într-un alt studiu amplu, fac observația că generic am abordat și dezbătut în lucrarea de doctorat o parte însemnată a acestor detalii⁶. Dar n-am certitudinea că am putut

6 Deschizători de drumuri au fost în acest sens, spre exemplu, istoricii Ioan Marius Bucur și Ovidiu Bozgan.

finaliza tot ceea ce mi-am propus ori ceea ce trebuie spus în acest sens.

Rândurile închinare rezistenței unite, îndreptate împotriva unui tratament nedrept, și, în egală măsură, nedemn pentru o comunitate ecleziastică cu atât de multe merite recunoscute în devenirea istorică a neamului, nu puteau ocoli „*petele albe*“, spațiile „*sensibile*“ ce vizau tocmai aceste detalii mai puțin cunoscute. Între aceste arii pline de inedit, pe care, ca autor al tezei de doctorat, am căutat să le descifreze prin intermediul celor afirmate în scris, propun parcurgerea fragmentelor din capitolul patru referitoare la vizitele emisarilor vaticanezi în România epocii totalitar-comuniste. Și aici, trebuie să recunosc impresionanta „*generozitate*“, ce ar putea deveni proverbială, a agenților fostei Securități în relatarea amănunțită a acestor contacte desfășurate în diferite locații din țară.

Tot ce a reprezentat întâlnire cu reprezentanții vârfurilor clericale din ierarhia Bisericii Romano-Catolice din România, evident că au fost filtrate de Departamentul Cultelor și aveau „*binecuvântarea*“ conducerii superioare de partid și de stat, după schemele sugerate de Securitate. De altfel, s-au conservat majoritatea convorbirilor purtate în acele împrejurări, grație înregistrărilor făcute prin mijloacele specifice ale tehnicii operative, introduse anterior în sediile Bisericii Romano-Catolice de echipele de tehnicieni ai Securității. Paradoxal, există părți din convorbirile purtate în cadrul întrevederilor bilaterale care nu se găsesc redată în materialele care provin din arhiva poliției politice. Nu este o vină imputabilă tehnicienilor securiști. Majoritatea celor care au „*beneficiat*“ de „*serviciile*“ prestate de aceștia le-au recunoscut profesionalismul care, după cum constatăm potrivit reverberațiilor mediatice, ajunge până la noi. Nu poate fi apoi vorba de deficiențe tehnice, imputabile stării

incipiente în care se găseau mijloacele tehnice de înregistrare-redare la momentul respectiv. Este vorba doar de ceva extrem de simplu. Convorbirile nu ne-au parvenit datorită faptului că, atât diplomații Sfântului Scaun, cât și ierarhii catolici latini, erau conștienți de faptul că sunt urmăriți cu asiduitate. Ca atare, cele mai sensibile discuții, după cum am putut constata, le-au purtat în afara zidurilor clădirilor ecleziastice, în grădinile sau parcurile aferente reședințelor episcopale.

Am stăruit, nu întâmplător, în a analiza aceste mandate diplomatice întreprinse de emisarii Bisericii Catolice în țara noastră. Se poate astfel demonstra că Roma nu-și abandona fideli. Că în ciuda amneziei cronice, abil disimulate, a reprezentanților autorităților politice românești, Sfântul Scaun n-a încetat să stăruie în revizuirea stării juridice a cultului român unit, aruncat de un decret infam în subteranul ilegalității. Intenția mea a fost ca, analizând intrările în România ale diplomaților Sfântului Scaun, cu precădere în deceniile șapte – opt din secolul trecut, raportându-le simetric vizitelor delegațiilor românești de cel mai înalt grad la Roma, să descâlcesc meandrele adânci și întortocheate ale dialogului „*surzilor*“ dintre Sfântul Scaun și Republica Socialistă România.

Ar mai fi de precizat tot aici că am zugrăvit în context generos dat și extraordinarul efort al ierarhiei ecleziastice române unite supraviețuitoare a temnițelor gulagului românesc. În pofida dificultăților în care-i aruncase funcționarea clandestină din subteranul catacombelor, au depus eforturi stăruitoare să mențină trează conștiința apartenenței la Biserica Blajului. Au continuat să dea un cât se poate de normal sens al păstrării și predării generațiilor viitoare a „*făcliei*“ inconfundabile și plastic invocate de Mircea Eliade.

Rămâne un miracol divin revirimentul produs după 1989. Care a fost resortul ce a determinat elanul de atunci rămâne un adevăr încă opac. Tensiunea traiului sub limita legalității era amplificată de erodarea structurilor ilegale, în ciuda eforturilor supraomenești ale corului episcopal greco-catolic clandestin de a le suplini prin soluții cât de cât viabile. Am preluat în finalul tezei câte ceva și din aceste căutări identitare ce au marcat perioada premergătoare „*ieșirii la lumină*“. Indubitabil, recunoașterea nedreptăților suferite și timida refacere din anii nouăzeci nu pot fi separate de imaginea inconfundabilă a arhierelui Alexandru Todea. „*Chinurile nașterii de-a doua*“ a Bisericii Române Unite datorează mult celui care a fost cel de-al doilea cardinal român al timpurilor noastre. Eforturile sale ori ale acelor care-l secundau, episcopul Ioan Ploscaru a fost unul dintre aceștia, reușite sau nu, au asigurat transferul din „*sclăvie la libertate, de la întuneric la lumină*“⁷.

Evident că rămân chestiuni nu îndeajuns clarificate. Situația e lesne explicabilă prin aceea că și izvoarele istoriografice accesate nu produc toate lămuririle așteptate. Va rămâne de elucidat sinuozitatea dăunătoare a raporturilor dintre cele două Biserici românești surori: Biserica Ortodoxă Română și Biserica Română Unită cu Roma. Ce a produs vrajba păgubitoare, pe alocuri ireductibilă, dintre ele, dincolo de ceea ce au scris paginile trecutului istoric, rămâne încă obiect de studiu. Comuna regăsire a lor, într-un viitor nemarcat de umbrele nefaste ale trecutului, constituie un deziderat spre care acum doar putem aspira. Anumite aspecte controversate par astăzi tot mai greu de apreciat, uneori datorită tocmai scurgerii timpului.

7 Formulă deja consacrată, preluată din textul protestului corului episcopal român unit formulat împotriva Proiectului Constituției Republicii Populare Române, în primăvara anului 1948.

Ce s-a petrecut anterior, însă, va trebui revăzut și revizuit când patima ce s-a revărsat și dintr-o parte și din cealaltă se va fi estompat. Și când aceia care au fost în vreun fel implicați vor oferi detaliile, care lipsesc încă, în temeiul cărora să poată fi trasă o concluzie cât se poate de pertinentă și obiectivă. Dar rafinamentul și perversitatea mijloacelor folosite atunci, în întunecat și sperăm irepetabilul trecut apropiat, au născut pe moment roade otrăvitoare, care se culeg și astăzi, îndepărtând momentul clarificărilor. Cercetările ultimelor decenii au evidențiat faptul că regimul comunist a purtat un război sistematic, intens și visceral contra a tot ceea ce reprezenta ideea de cult, religie ori Biserică. Subtilitatea luptei împotriva, cu precădere, a manifestărilor spirituale se fundamenta pe tentativa posesiei sufletului uman. Tentativa s-a derulat pe parcursul întregii perioade a existenței regimului comunist în spațiul românesc.

Tot ceea ce definea intimitatea umană, religiozitatea lăuntrică sau proprietatea privată exterioară, trebuia să dispară treptat, treptat, făcând loc, în paralel, noilor ideologii ateiste. Costul enorm al utopiei socialism-comunismului se cuantifică în clase sociale nimicite fără milă, elite distruse și destine sfărâmate dramatic. Fără îndoială, sub inspirație divină și aplicând porunca iubirii, timpul va aduce toate clarificările necesare, atât de așteptate, precum și nădăjduita refacere generică a întreg neamului românesc.